



Археология против традиции

У еврейского народа сложились уникальные обычаи, насчитывающие тысячелетия и определяющие конкретную форму и формат наших обрядов. А что будет, если археологи найдут опровержение их истинности? Поменяем ли мы оттого свои обряды или нет?



Еврейское озарение

Знакомство с учением Ребе



ТЕЦАВЕ

Шמות

לעילוי נשמת אמנו וזקנתנו
האשה החשובה מצויינת במדותיה
בעלת מסירות נפש
מרת דבורה ע"ה גרינברג
בת הרה"ח ר' אהרון מענדל

נפטרה אור ליום ג' - כ"א מנחם אב תשפ"ג

*В память о нашей маме и бабушке
Дворе Гринберг
Дочери раввина Аарона Мендела Хазана*

*Она жертвовала собой ради еврейства
Покинула этот мир 21 менахем ава 5783*



For sponsorship opportunities, email info@jewishinsights.org



Published and Copyright 2024 by

Shluchim Office International

816 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

718.221.0500

5784 - 2024

Founded in 2008 in memory of Rabbi Gabi and Rivky Holtzberg OB"М
Shluchim of the Rebbe to Mumbai India

А. Головной убор в Риме

ПЕРВОИСТОЧНИК 1 Шмот 28:36-38

И сделай пластину из чистого золота, и вырежи на нем печатной резьбою: «святыня Г-спода». И повесь ее на шнуре из синей шерсти, чтобы была она на тюрбане, она должна быть на передней стороне тюрбана. И будет она на лбу Аарона, и понесет Аарон вину священного, которое посвящают сыны Израиля во всех [видах] святых приношений, и будет она на его лбу всегда, чтобы Г-сподь благоволил им.

וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב טָהוֹר וּפְתַחְתָּ עָלָיו
פְּתוּחֵי הַתֵּם קֹדֶשׁ לָהּ. וְשָׂמַתְּ אֹתוֹ
עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל הַמְצַנְּפֹת
אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְצַנְּפֹת יְהִיָּה. וְהָיָה
עַל מִצַּח אֶהְרֹן וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת עֹון
הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
לְכָל מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל
מִצְחוֹ תָּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'.

ПЕРВОИСТОЧНИК 2 Талмуд, трактат Шабат, 63б

Учили мудрецы: убранство головы его похоже на гладкую золотую пластину, в ширину она два пальца и огибает лоб от уха до уха. Надпись на ней в две строки: «Святыня Г-спода»: буквы йуд и эй, составляющие имя Б-га, в верхней строке и слова кодеш ла-, «Святыня», на нижней строке, в знак почтения к Б-жьему имени.

Рабби Элиэзер бен рабби Йоси сказал: «Я видел ее в Риме, и на одной строке было написано: «Святыня Г-спода».

וְהִתְנַגָּא: צִיץ כְּמִין טַס שֶׁל זָהָב,
וְרוֹחַב שְׁתֵּי אַצְבָּעוֹת, וּמוֹקֵף מְאוּוֹן
לְאוּוֹן, וְכָתוּב עָלָיו בְּשְׁתֵּי שִׁטִּין:
”יוד הא” לְמַעַלָּה, וְ”קודש לְמַד”
לְמַטָּה.

וְאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי: אֲנִי
רָאִיתִיו בְּרֹמֵי וְכָתוּב עָלָיו ”קֹדֶשׁ
לָהּ” בְּשִׁטָּה אַחַת.

ПЕРВОИСТОЧНИК 3 Рамбам, Мишне Тора, Законы храмовой утвари, 9:1

Как изготовлялся этот начелок? Делалась золотая пластина шириной в два пальца, которая проходила надо лбом от одного уха до другого, и на ней надпись: «Святыня Г-спода» в две строки: «Святыня...» в нижней строке и «Г-спода» в верхней строке.

כיצד מעשה הציץ. עושה טס של
זהב רחב שתי אצבעות ומקיף
מאזן לאזן וכותב עליו שני שיטין
קדש לה' קדש מלמטה לה'
מלמעלה.

ПЕРВОИСТОЧНИК 4 Меири, Бейт а-бхира, трактат Шабат, 63б

Хотя один из величайших мудрецов свидетельствовал, что видел его в Риме написанным в одну строку, мудрецы не изменили своего мнения даже перед лицом свидетельств очевидцев.

ואף על פי שמגדולי החכמים
העידו אני ראיתיו ברומי וכתוב
עליו קודש לה' בשיטה אחת,
לא הכחישו את הידוע אצלם אף
בעדות ראיה.

Ребе

Традиция имеет превосходство над свидетельством

В нынешней недельной главе Торы говорится: «И сделай пластину из чистого золота, и вырежи на нем печатной резьбой: «святыня Г-спода».

В Талмуде приводится обсуждение порядка написания слов «Святыня Г-спода».

«...убранство головы его похоже на гладкую золотую пластину... Надпись на ней в две строки: ...буквы йуд и эй, составляющие имя Б-га, в верхней строке и слова кодеш ла-, «Святыня»». (Раши объясняет, что имя Б-га было помещено в верхней строке, а слово

בפרשתנו נאמר: ועשית זהב טהור
ופתחת עליו פיתוחי חותם קודש
לה"».

ישנה שקלא וטריא בנוגע לאופן
כתיבת התיבות "קודש לה"»:

איתא בגמרא: "תניא ציץ כמין
טס של זהב . . וכתוב עליו בב'
שיטין יו"ד ה"א מלמעלה, וקודש
למ"ד מלמטה (השם שלם בשיטה
עליונה, וקודש למ"ד בשיטה
תחתונה, שלא להקדים שאר
אותיות למעלה מן השם מאחר

“Святыня” — в нижней, чтобы ни одно слово не помещалось над именем Б-га). «Рабби Элиэзер бен рабби Йоси сказал: “Я видел ее в Риме, и на одной строке было написано: “Святыня Г-спода”».

Маймонид пишет:

«На нем писали «Святыня Г-спода» в две строки: «Святыня...» в нижней строке и «Г-спода» в верхней. Если слова были написаны в одну строку, это было допустимо. Были времена, когда они писались в одну строку».

«Меири» пишет: «Хотя один из величайших мудрецов свидетельствовал, что... видел ее в Риме, и на одной строке было написано: “Святыня Г-спода”».

В этом споре о надписи на золотой пластине мы видим нечто поразительное. Несмотря на свидетельство рабби Элиэзера: «Я видел ее в Риме, и на одной строке было написано: “Святыня Г-спода”», Рамбам, следуя первому мнению, считает, что надпись должна располагаться на двух строках.

Исходя из слов самого Талмуда (если не брать в расчет мнение Рамбама), резонно полагать, что мудрецы изменили бы свое мнение в свете свидетельств рабби Элиэзера из первых уст, что надпись была в одну строку. Но Маймонид следует своему решению, которое показывает, что они не изменили своего мнения даже с учетом показаний рабби Элиэзера и остались бы убеждены, что

ששני שיטין היו). ואמר ר' אליעזר בר' יוסי אני ראיתיו ברומי, וכתוב קודש לה' בשיטה אחת”.

וברמב"ם:

וכתוב עליו שני שיטין קודש לה', קדש מלמטה לה' מלמעלה... ואם כתבו בשיטה אחת כשר, ופעמים כתבוהו בשיטה אחת”.

...ובמאירי איתא: . . . ואף על פי שמגדולי החכמים העידו אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קודש לה' בשיטה אחת, לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיה.

...בהמשך להמוזכר לעיל אודות אופן כתיבת התיבות “קודש לה” על גבי הציץ - רואים דבר פלא: למרות עדותו של ר' אליעזר ברי יוסי, “אני ראיתיו ברומי וכתוב קודש לה' בשיטה אחת”, אף על פי כן, פסק הרמב"ם להלכה כתנא קמא, ש”קודש לה” כתוב בב' שיטין.

מדברי הגמרא עצמה (לולי פסק דין הרמב"ם) היה מקום לומר שלאחרי עדותו של ר' אליעזר בר' יוסי, שינו חכמים את דעתם, מכיון שישנה עדותו של תנא שראה בעצמו (עד ראיה) ש”כתוב קודש לה' בשיטה אחת”. אבל מכיון שהרמב"ם פוסק להלכה כתנא קמא, מוכח שגם לאחרי עדותו של ר' אליעזר בר' יוסי,

надпись должна располагаться на двух строках.

Это подтверждает и Меири, который писал, что «мудрецы не изменили своего мнения даже перед лицом свидетельств очевидцев».

Причина, почему мудрецы отвергли это свидетельство - это традиция, передаваемая из поколения в поколение, согласно которой «Святыня Г-спода» пишется в две строки. Их не убедило то, что очевидец, именитый мудрец, утверждал, будто видел в Риме начелок с одной строкой, ведь, как будет показано дальше, скорее всего это не был начелок первосвященника. Основываясь на своей традиции, они были убеждены, что начелок первосвященника имел две строки.

Иными словами, в отсутствие четкой традиции относительно внешнего вида начелка можно было бы принять свидетельства очевидцев, чтобы определить, как он должен выглядеть. Но если традиция говорит нам, что надпись располагается на двух строках, то неуместно отвергать это на основании свидетельства. Таким образом, логично сказать, что мудрец видел не золотую пластину, описанную в Торе, а совершенно другой головной убор. В то же время сам рабби Элиэзер считал, что надпись располагается на одной строке, поскольку не слышал упомянутого предания от своих учителей.

לא נשתנתה שיטתם של החכמים,
דסבירא ליה שנכתב בב' שיטין.

ובפרט על פי דברי המאירי שכתב
ש"לא הכחישו את הידוע אצלם
אף בעדות ראיה", שמזה מובן
שהלכה כתנא קמא גם בדיעבד.

וטעם הדבר: מכיון שהיה ידוע
לחכמים בקבלה מדור לדור
ש"קודש לה" נכתב בב' שיטין
- לא הכחישו את הידוע אצלם
אפילו כאשר בא עד ראיה נאמן
(תנא) ואומר שראה ברומי ציץ
שכתוב בו "קודש לה" בשיטה
אחת, מכיון שבוודאי אין זה הציץ
שלבש הכהן הגדול (אלא ציץ
אחר, כדלקמן), כי בנוגע לציץ
שלבש הכהן הגדול (שאודותיו
מדובר בתורה) נמסר להם בקבלה
מדור לדור ש"קודש לה" נכתב
בב' שיטין.

כלומר: אם לא היתה ביד חכמים
מסורת וקבלה אודות אופן כתיבת
התיבות "קודש לה" (בשיטה
אחת או בב' שיטין), היה מקום
לקבל את דבריו של העד ראיה,
ולקבוע בהתאם לכך שהיה כתוב
בשיטה אחת; אבל מכיוון שנמסר
להם בקבלה ש"קודש לה" נכתב
בב' שיטין - פשיטא שאין לבטל
מסורת וקבלה זו אפילו על סמך
עדות של עד נאמן שראה ציץ
שנכתב באופן אחר, כי בודאי אין
זה הציץ שאודותיו מדובר בתורה,
כי אם ציץ אחר. ומה שר' אליעזר
בר' יוסי סבירא ליה שהיה כתוב
בשיטה אחת - הרי זה מכיוון שלא
היתה בידו מסורת וקבלה באופן
אחר.

Вероятность того, что рабби Элиезер видел другой головной убор, весьма высока. Вероятно, подобные украшения изготавливали и другие люди в качестве личных украшений (что не нарушало запрета на создание реплики атрибутов Храма); возможно, надпись «Святыня Г-спода» располагалась на одной строке, в отличие от храмового начелка. Также возможно, что даже неевреи изготавливали подобные убрания для своих божеств [неевреи также высоко ценили Храм и его утварь; сам Ахашверош использовал ее во время своего пира], и зачем им рассказывать, как они должны выглядеть?

...ואין כל פלא כיצד יתכן שר' אליעזר ברי יוסי ראה ציץ אחר (לא אותו הציץ שלבש הכהן הגדול) - מכיוון שהציץ היה תכשיט של זהב, יש לומר שהיו כמה וכמה שעשו ציץ דוגמתו כדי שיהיה להם תכשיט לנוי (כי בזה לא שייך האיסור דעשיית "בית תבנית היכל כו"), ולכן עשאוהו כפי שהיה נראה להם - "קודש לה" בשיטה אחת, וכיוצא בזה, ולא בדיוק ממש כהציץ שבמקדש. וכמו כן יתכן שהיו גוים שעשו דוגמת הציץ עבור עבודה זרה שלהם [שהרי גם אצלם היתה חשיבות מרובה לבית המקדש וכליו, וכדמוכח גם מזה שבסעודתו של אחשוורוש השתמשו בכלי המקדש כו'], ומי יאמר להם כיצד לעשות זאת כו'.

Б. Менора Тита

ПЕРВОИСТОЧНИК 5 Шмот, 25:31-32

И сделай светильник из золота чистого; чеканным да сделан будет светильник; бедро его и стебель его, чашечки его, завязи его и цветы его должны быть из него. И шесть ветвей (должны) выходить из боков его: три ветви светильника из одного бока его, и три ветви светильника из другого бока его.

Раши

«Выходить из боков его» в каждую сторону по диагонали, уходя вверх до полной высоты светильника. То есть его центральной ветви. Они простирались в сторону от центральной ветви, одна над другой; нижняя — самая длинная, та, что повыше — короче, а самая верхняя — ещё короче, потому что они соответствуют высоте средней ветви, седьмой, от которой отходили шесть ветвей.

וְעָשִׂיתָ מִנֶּרֶת זָהָב טָהוֹר מְקֻשָּׁה
תְּעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה יְרֻכָה וְקִנָּה
גְּבִיעֶיהָ פְּפֹתֶיהָ וּפְרָחֶיהָ מִמֶּנָּה
יְהִיוּ. וְשֵׁשׁ קָנִים יֵצְאוּ מִצְדֵיהָ
שְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנֶּרֶת מִצְדָּה הָאֶחָד
וּשְׁלֹשָׁה קָנֵי מִנֶּרֶת מִצְדָּה הַשֵּׁנִי.

רש"י:

יֵצְאוּ מִצְדֵיהָ. לְכָאן וּלְכָאן
בְּאֵלְכָסוֹן, נִמְשָׁכִים וְעוֹלִין עַד
כְּנֶגֶד גְּבִיעָה שֶׁל מְנוֹרָה שֶׁהוּא
קָנָה הָאֲמֻצָּעִי, וְיוֹצְאִין מִתּוֹךְ
קָנָה הָאֲמֻצָּעִי זֶה לְמַעַל מִזֶּה,
הַתְּחִתּוֹן אֶרֶב, וְשֶׁל מַעַל קָצֵר
הַיָּמִנִי, וְהָעֲלִיוֹן קָצֵר הַיָּמִנִי,
לְפִי שֶׁהִיא גְּבִיעַ רְאִשִּׁיהֶן שְׁוֶה
לְגְּבִיעוֹ שֶׁל קָנָה הָאֲמֻצָּעִי,
הַשְּׂבִיעִי, שֶׁמִּמֶּנּוּ יוֹצְאוּ
הַשֵּׁשׁ קָנִים

ПЕРВОИСТОЧНИК 6 Рабби Авраам, сын Маймонида

6 ветвей:

Это были шесть ветвей, отходящих от меноры по прямой, как их изображал мой отец, а не дугой, как утверждают другие.

ששה קנים:

הקנים כמו ענפים נמשכים
מגופה של מנורה לצד ראשה
ביושר, כמו שצייר אותה
אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו
שצייר אותה זולתו.

ПЕРВОИСТОЧНИК 7 Талмуд, трактат Менахот, 28б

Шмуэль говорит от имени одного старца: «Высота меноры была восемнадцать ладоней, ножки и цветок - три ладони, а оставшаяся поверхность в две ладони была гладкой».

אמר שמואל משמיה דסבא
גובהה של מנורה שמנה עשר
טפחים הרגלים והפרח ג'
טפחים וטפחיים חלק.

ПЕРВОИСТОЧНИК 8 Йосифон, глава 95

В это время пришел к Титу Йошуа, сын первосвященника Шабтая, с двумя золотыми менорами, которые были в Храме, и золотыми столами, которые были в нем... и прекрасными одеждами, одеждами священнослужения, покрытыми золотом и украшенным бриллиантами и драгоценными камнями, и все это отдал Титу...

בעת ההיא, בא אל טיטוס
יהושע הכהן בן שבתאי
הכהן הגדול, ועמו שתי
מנורות ממנורות הזהב אשר
היו במקדש, ועמו עוד כל
שלחנות הזהב אשר היו בו...
וגם בגדי השרד ובגדי הקודש
המצפים בזהב והמכותרים
ומעוטרים באבנים ויקרות,
עם רוב אבנים טובות, ויתן
את כל אלה לטיטוס...

Ребе

Настоящая менора не была с дугообразными ветвями

Теперь слова Меири (о том, что очевидцы не могут опровергнуть традицию) могут быть применимы и к особенностям меноры.

Ранее мы подробно объясняли, что ветви меноры отходили от нее (не дугой, а) прямой диагональной линией, как видно из рукописного эскиза Маймонида. Сын Маймонида, раввин Авраам, также отмечает, что «шесть ветвей, отходящих от меноры по прямой, как их изображал мой отец, а не дугой, как утверждают

והנה, מדברי המאירי הנ"ל (שלא
הכחישו את הידוע אצלם אף
בעדות ראיה) - יש להוכיח גם
בנוגע לצורתה של המנורה:

נתבאר בארוכה שצורת המנורה
היתה באופן שהקנים שיצאו ממנה
(לא היו בצורת חצי קשת, בעיגול
אלא) היו בקו ישר - כפי שרואים
בציור שבכתב יד הרמב"ם, וכפי
שמדגיש ר' אברהם בנו של
הרמב"ם ש"ששה קנים נמשכים

другие». Раши соглашается с этим в своем комментарии к Торе. Он пишет, что ветви поднимались вверх по диагонали, прямой линией. Это опровергает мнение тех, кто говорит, что менора имела дугообразные ветви, ссылаясь на барельеф на арке Тита. Они утверждают, что автором арки был очевидец, лично видевший менору среди других сосудов Храма, привезенных в Рим.

Однако это изображение противоречит трудам Маймонида и Раши (которые из поколения в поколение передавали традицию о том, что ветви меноры были прямыми). Очевидно, мы не можем полагаться на арку больше, чем на нашу собственную традицию. По словам Меири, «мудрецы не изменили своего мнения даже перед лицом свидетельств очевидцев». Это особенно актуально в свете того, что многие элементы барельефа на арке Тита противоречат описаниям в Талмуде (исходя из нашей традиции). Например, в Талмуде ясно говорится, что у меноры были ножки, но изображение на арке Тита не изображает ничего подобного.

Некоторые пытались объяснить это тем, что, когда менору транспортировали (из Иерусалима в Рим и во время триумфального шествия), у нее отвалились ножки. Это действительно хорошее объяснение, но есть и другие

מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר, וכמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". וכמו כן מפורש בפירוש רש"י על התורה שהקנים "באלכסון נמשכים ועולין", כלומר, בקו ישר (ולא בעיגול).

ועל פי זה - אלו שרוצים להוכיח מציור המנורה שעל גבי שער טיטוס שקני המנורה היו בעיגול, כחצי קשת, וטענתם היא שזה שצייר את המנורה על גבי שער טיטוס הוא עד ראיה, מכיון שראה את המנורה בין שאר כלי המקדש שהובאו לרומי - הרי מכיון שציור זה הוא היפך המסורת והקבלה שהיתה בידי הרמב"ם ורש"י (שקיבלו מדור לדור שקני המנורה היו ביושר ולא בעיגול), פשיטא שאין להסתמך על ציור זה (דשער טיטוס) בניגוד למסורת. וכדברי המאירי: "לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיה". ובפרט שישנם פרטים נוספים שבהם ציור המנורה שעל גבי שער טיטוס אינו מתאים להמבואר בגמרא (על פי המסורת שלנו), ולדוגמא: מפורש בגמרא שלמנורה היו רגלים, ואילו בציור שעל גבי שער טיטוס אין רגלים למנורה.

ישנם כאלו שרוצים לומר שעל ידי טלטולה של המנורה (מירושלים לרומי, בתהלוכת הנצחון של טיטוס, וכיוצא בזה) נשברו רגליה של המנורה. - תירוץ זה הוא אמנם "א בעל-הבית שער תירוץ", אבל:

отличия, связанные как с золотым основанием меноры, так и с различными образами (животных, змей, солнца и луны и т.д.) на этом светильнике, что противоречит библейскому запрету делать изваяния небесных тел.

Очевидно, изображенное на арке Тита не является менорой Храма, поскольку противоречит нашей традиции. Вероятно, это изображение похожей на нее меноры. Весьма вероятно, что другие люди изготавливали светильники в качестве украшения, которые чем-то напоминали храмовую менору, но явно не были идентичны меноре во всех деталях меноры.

Доказательство этому (что подобных светильников было много) можно найти у Иосифа Флавия. Несмотря на вопросы к достоверности Иосифа Флавия (Ребе Цемах Цедек, например, цитирует его, но это вовсе не подтверждение всего, что он пишет), если он описывает ситуацию без явной пристрастности, мы можем считать ее достоверной.

Иосиф Флавий описывает, как священник принес Титу две золотые меноры.

Казалось бы, во Втором храме должна была быть только одна менора. [Царь

מלבד שינוי הנ"ל (אודות רגלי המנורה) ישנם שינויים נוספים - הן בנוגע למשטח הזהב שעליו נצב גופה של מנורה, והן בנוגע לציורים שונים (דמויות של חיות, נחש וכיוצא בזה, שמש וירח וכו') שנראים על גבי ציור המנורה דשער טיטוס - היפך הענין ד"לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני כו'".

ומכל זה מוכח שציור המנורה שעל גבי שער טיטוס אינו ציור המנורה שהיתה במקדש - מכיון שציור זה הוא בניגוד למסורה, אלא ציור של מנורה דומה כו'. וכפי שמסתבר לומר שהיו כמה וכמה שעשו מנורות בעלי דמיון מסוים למנורה שבמקדש - ליופי וכו', ומובן שלא היו בדיוק ככל פרטי המנורה שבמקדש.

ויש להביא הוכחה לדבר (שהיו כמה וכמה מנורות שנעשו בדמיון מסויים למנורה שבמקדש) - מסיפור המובא ביוסיפון (כדלקמן). ובהקדמה: למרות הפקפוקים עד כמה יכולים להסתמך על מה שכתוב ביוסיפון (כי אף על פי שהביאו הצ"צ"8, אין פירוש הדבר שכל דבריו הם בתכלית הדיוק כו') - הרי כאשר מדובר אודות סיפור שהוא כמסיח לפי תומו כו', יכולים להביא הוכחה מסיפור זה.

מסופר בספר יוסיפון שאחד הכהנים בא אל טיטוס והביא לו שתי מנורות של זהב.

והנה, מכיוון שבבית שני הייתה מנורה אחת בלבד [כי עשר

Шломо поставил десять менор в Первом храме, но их больше не существовало. [Изображение Храма Маймонидом содержит только одну менору] Абсолютно очевидно, что две меноры, принесенные Титу, были не храмовыми, а обычными копиями.

Также нет оснований полагать, что они обманом заставили Тита поверить в то, что это были храмовые меноры (поскольку он тоже знал, что евреи все еще проводили храмовую службу, включающую зажжение меноры, так что это явно не были храмовые светильники). Этот священник просто хотел снискать расположение Тита, поэтому принес ему красивые и дорогие светильники, которые представляли собой копии меноры в Храме. Как уже было сказано, это делалось не для того, чтобы обмануть Тита, заставив думать, что это меноры Храма, но лишь чтобы доставить ему богатое подношение.

Возвращаясь к нашему обсуждению: поскольку у нас есть традиция о форме меноры (переданная Маймонидом и Раши, получившими ее от своих учителей), никакие свидетельства очевидцев не могут этого изменить. По словам Меири: «Мудрецы не изменили своего мнения даже перед лицом свидетельств очевидцев». Если арка противоречит нашей традиции, то это вообще не настоящая менора Храма, а изображение другой меноры.

משיחת שבת פרשת תצוה ה'תשמ"ג, בלתי מוגה
תורת מנחם, ה'תשמ"ג ח"ב, ע' 1050 ואילך

(לשלימות הענין ראה לקו"ש חלק כ"א ע' 164 ואילך)

המנורות שעשה שלמה לא היו בבית שני..], הרי בהכרח לומר ששתי המנורות שהביא הכהן אל טיטוס - לא היו מנורות המקדש, כי אם מנורות שנעשו כדוגמתן (בכמה שינויים).

ואין כל צורך לומר שניסו לרמות את טיטוס שאלו הן מנורות המקדש (כי גם הוא ידע שיהודים ממשכים בעבודות המקדש, כולל הדלקת המנורה, ואם כן, לא יתכן שהמנורות שהובאו אליו הן המנורות שבמקדש) - אלא אותו כהן שרצה לישא חן בעיני טיטוס, הביא לו מנורות יקרות ונאות ביותר, שהיו עשויות כדוגמת המנורה שבמקדש. וכאמור - לא כדי לרמותו שיחשוב שאלו הן מנורות המקדש, כי אם נתינת מתנה יקרה ונאה כדי לישא חן בעיניו.

ונחזור לענייננו: מכיון שישנה מסורת המקובלת אצלנו אודות צורתה של המנורה (על פי דברי הרמב"ם רש"י, שקיבלו זאת מהדורות שלפניהם כו') - הרי כל עדות ראיה אינה יכולה לשנות את הדבר, ובלשון המאירי: "לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראיה". ומה שרואים ציור באופן אחר - אין זה ציור מנורת המקדש, כי אם ציור של מנורה אחרת. ועל דרך האמור לעיל אודות הציץ כו'.